

Småblank i Namsen – enestående i Europa

Småblanken er en liten laks som lever hele livet i ferskvann i den delen av Namsen som den sjøvandrende laksen ikke når. Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) har med støtte blant annet fra Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) gjort en gjennomgang av tilstanden til denne helt spesielle elvestasjonære laksen.

Av Eva Thorstad og Odd Terje Sandlund, NINA

Småblanken (også kalt Namsblanken) finnes over en strekning på ca 90 km i Namsen ovenfor Nedre Fiskumfoss, som er det naturlige hinderet for den vanlige sjøvandrende laksen. Slike elvestasjonære bestander av atlantisk laks finnes ingen andre steder i Europa, og til tross for at småblanken ikke har status som egen art, står den på den norske rødlista. I forbindelse med miljøvernministerens postkortaksjon til landets kommuner om sjeldne og truede arter ble Namsskogan kommune, som er heimkommune for en stor del av bestanden, bæret med postkort om småblanken.

Kartlegging av bestanden

Namsen er et regulert vassdrag, og det foreligger planer for ytterligere utbygginger. I den forbindelse har NINA i samarbeid med NTNU laget en oversikt over status for småblankbestanden i dag. Denne er basert på informasjon samlet i 1950- og 1970-åra, samt nye registreringer i 2005-2008. Gjennomgangen er støttet av NTE, og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag har tidligere bidratt med støtte til feltarbeid.

2005-08 ble småblank påvist på nesten alle stasjoner hvor det ble fisket med garn eller elektrisk fiskeapparat i hovedelva Namsen, og vi vet at det forekommer småblank langs hele strekningen av Namsen fra Nedre Fiskumfoss til Namskroken. Småblank utgjorde i gjennomsnitt en tredjedel av fangstene på garn og en femtedel av fangstene ved el-fiske. I de stillestående terskelbassengene var det tette bestander av aure, og fangstene av småblank på garn var lave. Stillestående terskelbasseng ser dermed ut til å være en type leveområde som favoriserer aure framfor småblank. Forekomsten av småblank var størst i områder med strømmende vann.

Ikke én, men flere

Småblanken består av flere genetisk ulike bestander. Den mest sannsynlige avgrensningen av disse bestandene er 1) fra Aunfoss til og med terskel Kjølmyrfoss, 2) fra terskel Namsskogan til Bjørnstadfossen, 3) fra Bjørnstadfossen til samløp Mellingselva, og Mellingselva. Småblanken ser ut til å ha kun

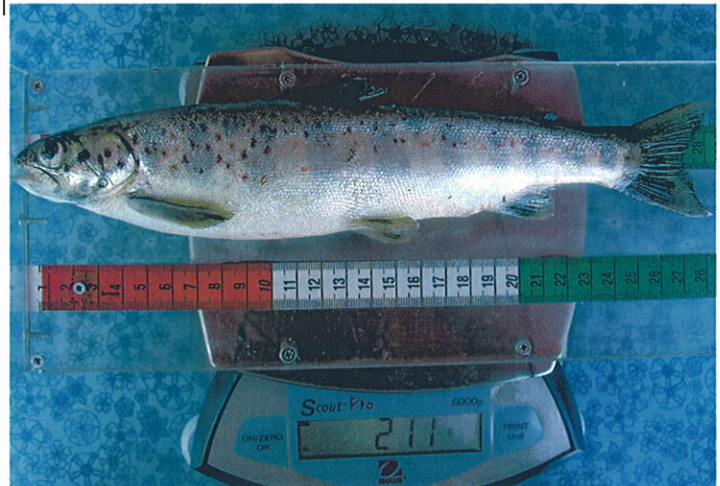


Foto: Eva B. Thorstad

halvparten av den genetiske variasjonen man finner i den sjøvandrende laksebestanden i Namsen. Lavere genetisk variasjon gjør småblanken mer sårbar overfor miljøendringer enn det en sjøvandrende laksebestand er. Dette må sies på et generelt grunnlag, siden miljøutfordringene kan være forskjellige i ulike bestander av småblank og sjøvandrende laks. Den genetiske variasjonen hos småblank ser ikke ut til å være nevneverdig endret over den tidsperioden vi har materiale fra (fra 1950-åra til i dag).

Mulige tiltak

På grunn av terskel- og dambygging er strykeområdene på småblankens leveområder i hovedelva Namsen halvert ved at de er omgjort til stillestående terskelbasseng. Det er grunn til å tro at reduksjonen av velegnede leveområder har medført en betydelig reduksjon av den totale småblankbestanden i vassdraget. Av den 80 km lange elvestrekningen av Namsen som ble habitatkartlagt, ble 57 % av arealet klassifisert som sakteflytende, med vannhastighet lavere enn 0,2 m/s. Bestandsbevarende tiltak for småblank kan blant annet være å fjerne terskler som har demt ned strykstrekninger, utbedre konstruksjoner på terskler for å skape bedre habitat for småblank, skape habitater med grovt substrat og sterk strøm på andre strekninger, innføre minstevannføring på strekningen av Namsen oppstrøms samløpet med Mellingselva, redusere hastigheten av spredning av ørekyt nedover vassdraget og redusere risikoen for spredning av Gyrodactylus salaris og andre parasitter og sykdommer. Hvis tiltak i form av habitatforbedringer skal gjennomføres, bør dette først gjøres som pilotforsøk for å teste effekten på småblankbestanden før tiltakene gjennomføres i større skala.



Foto: Eva B. Thorstad